

**Valtakunnalliset alueiden kehittämisen
painopisteet 2020 – 2023**

Kestävät ja elinvoimaiset alueet

Sisällys

I.	Tarkoitus ja lähtökohdat	2
II.	Yhteenveto: Painopisteet ja strategiset nostot	4
III.	Painopisteet.....	7
	Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen	7
	Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet	9
	Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen	11
	Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana.....	14
	Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy	16
IV.	Aluekehittämisen toimintamalli	18
V.	Toimeenpano ja seuranta	20
VI.	Päätöksen toimeenpanoon käytettävät resurssit	21
LIITE 1.....		22

I. Tarkoitus ja lähtökohdat

Aluekehittämispäätös on alueiden kehittämislain (7/2014 6 §) mukainen valtioneuvoston päätös, joka määrittää hallituskaudella toteutettavat aluekehittämisen painopisteet ja tavoitteet. Päätös kiinnittää pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteita aluekehittämiseen ja nostaa esille erityisesti poikkihallinnollisia teemoja ja ilmiöitä. Aluekehittämispäätöksellä luodaan edellytyksiä taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväälle tulevaisuudelle sekä turvataan asukkaiden hyvinvointia ja elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä Suomen kaikilla alueilla.

Päätös on voimassa hallituskauden ajan. Kunnianhimoisten kestäväen kehityksen, talouskasvun, ilmastonmuutoksen hillinnän, työllisyyden, osaamisen ja osallisuuden tavoitteiden saavuttamiseksi tarvitaan pitkäjänteisyyttä. Siksi päätöksessä katsotaan myös pidempää aikajaksoa, vuoteen 2030. Päätöksen perusteella laadittava toimeenpanosuunnitelma konkretisoi hallituskauden toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi.

Aluekehittäminen sisältää eri hallinnonalojen ja maakuntien liittojen tavoitteiden ja toimien tarkastelemisen kokonaisuutena sekä valtakunnallisesta että alueiden näkökulmasta. Ministeriöt huomioivat aluekehittämispäätöksen tavoitteet omassa ja hallinnonalansa toimissa. Valtioneuvostossa aluekehittämisen kokonaisuudesta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö.

Aluetasolla maakuntien liitot ovat aluekehittämisviranomaisia ja vastaavat aluekehittämisen strategisesta kokonaisuudesta. Aluekehittämisen painotukset ja tavoitteet maakunnissa määritellään maakuntaohjelmassa. Maakuntien liitot huomioivat aluekehittämispäätöksen omassa työssään ja edistävät alueillaan päätöksen toteutumista yhdessä kuntien, ELY-keskusten, AVI:en ja muun valtion aluehallinnon sekä muiden kehittäjäorganisaatioiden kanssa.

Aluekehittämispäätös suhteessa hallitusohjelmaan, sektoripolitiikkoihin ja maakuntien strategioihin.

Aluekehittämisen tavoitteet määritellään laissa alueiden kehittämisestä. Lainsäädäntö uudistetaan vuoden 2021 alkuun mennessä. Voimassa olevan lain mukaan aluekehittämisen tavoitteena on:

- 1) vahvistaa alueiden tasapainoista kehittymistä sekä kansallista ja kansainvälistä kilpailukykyä;
- 2) vahvistaa ja monipuolistaa kestäväällä tavalla alueiden elinkeinorakennetta sekä edistää taloudellista tasapainoa;

- 3) edistää kestäväää työllisyyttä sekä väestön osaamista, yhtäläisiä mahdollisuuksia ja sosiaalista osallisuutta;
- 4) vähentää alueiden välisiä ja sisäisiä kehityseroja ja kannustaa käytettävissä olevien voimavarojen täysimääräiseen käyttöön kestävällä tavalla;
- 5) parantaa alueiden omia vahvuuksia ja erikoistumista sekä edistää niiden kulttuuria;
- 6) parantaa elinympäristön laatua ja kestäväää alue- ja yhdyskuntarakennetta

Hallitusohjelman mukaan aluekehittämisen lähtökohtana ovat alueiden vahvuudet ja erityispiirteet. Maakunnat ovat määritelleet kasvu- ja vahvuusalueensa maakuntaohjelmissa ja älykkään erikoistumisen strategioissa, jotka suuntaavat alueella käytettävissä olevia resursseja innovaatioiden, investointien ja työpaikkojen luomiseksi.

Metropolialueen, maakuntien keskuskaupunkien, seutukaupunkien ja maaseutu- ja saaristoalueiden kehitystarpeet ja mahdollisuudet ovat erilaisia. Oleellista on, että kaikilla alueilla on välineitä ja resursseja omien kehitysmahdollisuuksiensa saamiseksi käyttöön. Tätä tukee paikkaperustainen lähestymistapa. Elinvoimaisen Suomen menestyksen avain on kyvyssä tarttua muutoksen tarjoamiin mahdollisuuksiin ja tarjota niihin ratkaisuja. Kaikilla alueilla tulee olla mahdollisuus tehdä tuloksellista ja vaikuttavaa aluekehittämistä.

Tulevaisuuden näkymiin vaikuttavia keskeisimpiä tekijöitä ovat ilmastonmuutos, globalisaatio, teknologinen kehitys, digitalisaatio, eriarvoistuminen, muuttoliike ja demografiset muutokset kuten ikääntyminen ja syntyvyyden lasku. Näiden vaikutukset näkyvät alueilla eri tavoin, eivätkä kaikki vaikutukset ole myönteisiä. Kehityskulkuja ennakoimalla ja niihin varautumalla muutokset voivat olla myös mahdollisuuksia.

Hallitusohjelman keskeisimpiä tavoitteita ovat hiilineutraalius vuonna 2035, 75 prosentin työllisyysaste vuoden 2023 lopussa, hyvinvoinnin edistäminen ja eriarvoisuuden vähentäminen, koulutus- ja osaamistason nosto sekä T&K-panostusten nosto 4 prosenttiin BKT:sta vuoteen 2030 mennessä. Nämä tavoitteet ovat merkittäviä myös alueiden kehitykselle. Niiden saavuttamiseksi tarvitaan niin kansallisia kuin alueellisia ja paikallisia toimenpiteitä sekä poikkihallinnollista, sektorirajat ylittävää kumppanuutta.

Suomen ja sen alueiden kilpailukyky Euroopassa ja globaalisti perustuu toisaalta pohjoiseen sijaintiin, luonnonvaroihin ja luontoarvoihin, puhtauteen ja tilaan, toisaalta vakaaseen yhteiskuntaan, tasa-arvoon, vahvaan osaamisperustaan ja kestäväen kehityksen arvoihin. Osaamisen ja kulttuuri-, sivistys- ja hyvinvointipalvelujärjestelmän kehittäminen on keskeisimpiä keinoja vaikuttaa alueiden kehittämiseen. Sivistys, osaaminen ja luova toiminta lisäävät tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoimintaa ja lisäävät hyvinvointia ja kestäväen kehityksen edellytyksiä. Pitkäjänteinen kyvykkyysien kehittäminen sekä osaamisperustan uusintaminen rakentavat alueille vahvan pohjan selviytyä niin kansallisista kuin globaaleistakin muutoksista.

Hallitusohjelman tavoitteiden toteuttaminen edellyttää talouden kestäväää kasvua ja sen myötä saatavia lisätuloja. Talouskasvu perustuu Suomessa ennen kaikkea tuottavuuden kasvuun, jonka tärkeimpiä tekijöitä ovat investoinnit, osaaminen ja innovaatiot. Toimiva hyvinvointivaltio, infrastruktuuri, koulutus, tutkimus ja kiinnittyminen maailmantalouteen ovat Suomen menestyksen ja kasvun perusta. Kilpailukyvyen edistämiseen pitkällä aikajänteellä tähtäävä kestäväen kasvun agenda päivitetään ja hallituskaudelle laaditaan kestäväen kasvun strategia.

II. Yhteenveto: Painopisteet ja strategiset nostot

Aluekehittämispäätöksessä on viisi painopistettä ja aluekehittämisen toimintamalli, joista on kiteytetty alueiden kehityksen kannalta keskeisimmät linjaukset strategisiksi nostoiksi.

Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

- Vahvistetaan aluekehittämisen toimia ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymisessä. Alueellisilla toimilla vähennetään päästöjä, kasvatetaan hiilinieluja, edistetään luonnonvarojen käytön kestävyyttä ja lisätään kilpailukykyä.
- Ilmastonmuutoksen vaikutukset huomioidaan sekä kansallisesti että alueilla strategisessa päätöksenteossa ja toiminnan suunnittelussa. Varautuminen ja sopeutuminen edellyttävät riskien analysointia sekä vaikutusten ennakointia.
- Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi vahvistetaan aluekehittämistoimijoiden yhteistyötä. Monimuotoisuuden turvaaminen huomioidaan ennakkollisesti hankkeiden ja suunnitelmien valmistelussa ja päätöksenteossa.
- Ilmastovaikutusten arviointi ja seuranta huomioidaan osana aluekehittämisen toimeenpanoa

Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet

- Vahvistetaan monikeskuksista, verkottuvaa ja toimiviin liikenne- ja viestintäyhteyksiin perustuvaa aluerakennetta siten, että alueiden vahvuudet saadaan täysimääräisesti käyttöön. Valta-kunnallista liikennejärjestelmää kehitetään siten, että parannetaan alueiden saavutettavuutta ja elinvoimaa.
- Kehitetään monikeskuksiseen aluerakenteeseen perustuvia kasvuvyöhykkeitä, jotka luovat investointimahdollisuuksia ja edistävät työvoiman liikkuvuutta ja kestävien ja vähähiilisten liikumis- ja kuljetuspalveluiden kehittymistä.
- Edistetään digitaalisia palveluita sekä paikkariippumatonta yritystoimintaa ja työtä tukevien viestintäyhteyksien saatavuutta. Hyödynnetään koordinoitusti alueiden, valtion ja EU:n väli- neet digitalisaation vauhdittamiseksi.
- Kestävää yhdyskuntakehitystä edistetään vastaamaan erilaisten kaupunkien ja alueiden tarpeita. Erityistä huomiota kiinnitetään ilmastonmuutoksen hillintään, kestävään liikkumiseen, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin sekä asumisen tarpeisiin, laadukkaaseen elinympäristöön ja kulttuuriympäristöön
- Vahvistetaan kaupunkien, maaseutujen ja saariston vuorovaikutusta siten, että ne kehittyvät kestävästi ja toisiaan tukevasti. Kestävää monipaikkaista elämistä edistetään hallinnonalojen yhteistyönä.

Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen

- Ekosysteemien ja keskittymien vahvistamiseksi ja TKI-voimavarojen kokoamiseksi vahvistetaan korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, elinkeinoelämän sekä julkisen sektorin poikkihallinnollista yhteistyötä kansallisesti ja alueellisesti.
- Yritysten uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä sekä työvoiman saatavuutta ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia tukevat palvelut muodostavat saumattoman kokonaisuuden. Palveluekosysteemi pohjautuu yhä tiiviimpään yhteistyöhön ja työnjakoon sekä kumppanuuteen myös yksityisten palveluntuottajien kanssa.

- Vahvistetaan digitalisaatiota, investointeja aineelliseen ja aineettomaan pääomaan sekä luovan talouden ja luovan osaamisen hyödyntämistä TKI-toiminnassa ja elinkeinojen uudistumisessa ottamalla huomioon alueelliset lähtökohdat.
- Hyödynnetään pitkäjänteisen ja kunnianhimoisen energia-, ilmasto- ja ympäristöpolitiikan avaamat kansainväliset liiketoimintamahdollisuudet innovatiivisten ja puhtaiden teknologioiden viennissä.

Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana

- Työllisyysasteen nosto kaikilla alueilla on sekä talouden että yksilöiden kannalta keskeinen tavoite. Tämä edellyttää myös vaikeasti työllistyvien yhä tiiviimpää kiinnittymistä työmarkkinoille, yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien parantamista ja osaamisen täydentämistä.
- Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi työvoima- ja yrityspalveluja suunnataan alueiden erityispiirteiden ja –tarpeiden mukaisesti ja alueiden tarpeet huomioidaan osana valtakunnallista eri koulutusasteiden koulutustarjontaa.
- Sivistys, osaaminen, luova toiminta ja TKI-toiminta luovat perustaa kansalaisten hyvinvoinnille ja yhteiskunnan kestäväälle kehitykselle. Sivistyspalvelujen alueellinen saatavuus turvataan.
- Korkeakouluja kannustetaan kehittämään digitaalisia palveluympäristöjään ja siirrettävissä olevia koulutustarjonnan malleja, joilla voidaan vahvistaa korkeakoulutuksen alueellista saatavuutta.
- Osaajien houkuttelua ulkomailta lisätään merkittävästi. Huolehditaan eri syistä maahan muuttaneiden kokonaisvaltaisista palveluista ja kiinnittymisestä alueidensa työmarkkinoille.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

- Monialaista yhteistyötä edistetään kehittämällä sitä tukevia rakenteita ja työkaluja eriarvoistumiskehityksen katkaisemiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi alueelliset erityispiirteet ja voimavarat hyödyntäen.
- Yhteiskunnallisten muutostekijöiden kuten ilmastonmuutoksen, maahanmuuton, osaajapulian, työn murroksen ja digitalisaation osalta tunnistetaan eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä ja huolehditaan alueellisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisesta siirtymästä.
- Toimivien julkisten palvelujen rinnalla edistetään yritysten, kolmannen ja neljännen sektorin toimijoiden aktiivista mukanaoloa ja kumppanuutta.
- Alueellisessa kehittämistyössä uudistetaan työmenetelmiä yhteiskunnan ja työelämän vastaanottavuuden ja eri väestöryhmien ja yhteisöjen osallisuuden vahvistamiseksi kiinnittäen erityistä huomioita alkuperäiskansa saamelaiden, vähemmistöjen, eri sukupuolten ja haavoittuvassa asemassa olevien osallistumismahdollisuuksiin.
- Voimistetaan mahdollisimman varhaista puuttumista, syrjäytymisvaarassa olevien aiempaa tukemista sekä kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistämistä.
- Kehitetään kulttuuripalveluita osana kestävästä hyvinvointia ja yhteiskuntaa. Kulttuurin hyvinvointivaikutusten lisäämiseksi vahvistetaan eri hallinnonalojen yhteistyötä.

IV. Aluekehittämisen toimintamalli

- Aluekehittämisen toimintamallia ja sen vaikuttavuutta kehitetään pitkäjänteisesti alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön puitteissa. Vaikuttavuudesta toteutetaan ulkopuolinen arviointi.
- Rakennemuutostilanteiden sopimuksellisen yhteistyön jatkosta tehdään linjaus ja menettelyn jatkuessa sille määritellään toimintamalli ja alueiden valintakriteerit

V. Toimeenpano ja seuranta

- Aluekehittämisspätökselle laaditaan alueiden uudistumisen neuvottelukunnan (AUNE) johdolla toimeenpanosuunnitelma ja seurantaindikaattorit

VI. Päätöksen toimeenpanoon käytettävät resurssit

- Määrärahojen kohdentamisessa eri hallinnonaloilla otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon aluekehittämisspätöksen tavoitteet

III. Painopisteet

Aluekehittämispäätöksen painopisteissä kuvataan tavoitetilaa vuoteen 2030. Lisäksi painopistekohtaisesti kiteytetään strategisiksi nostoiksi keskeisimmät ehdotukset kehityksen suuntaamiseksi kohti tavoitetilaa. Pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella päätöksen toimeenpano ja seuranta tapahtuvat alueiden uudistumisen neuvottelukunnan (AUNE) ohjauksessa.

Kaikkia päätöksen painopisteitä läpileikkaavat teemat ovat kestävä kehitys ja digitalisaatio.

Suomi on sitoutunut YK:n vuoden 2015 kestävän kehityksen toimintaohjelmaan ja 17 tavoitteeseen. Ne ohjaavat kestävän kehityksen edistämistä vuosina 2016–2030 (Agenda 2030). Kestävän kehityksen ulottuvuuksia ovat sosiaalinen, taloudellinen, ekologinen ja kulttuurinen kestävyys. Kun tavoitteena on turvata hyvän elämän edellytyksiä seuraaville sukupolville, on tämän päivän valintoja ja niiden vaikutuksia arvioitava pidemmällä aikajänteellä. Kestävän kehityksen tavoitteet ovat aluekehittämisen pohjana. Kestävyyden eri ulottuvuudet on tärkeä ottaa huomioon, oli kyse sitten elinkeinojen kehittämisestä tai eriarvoistumisen ehkäisystä. Alueelliset ja paikalliset ratkaisut konkretisoivat tavoitteita ja toimia ja tekevät kestäviä valintoja näkyväksi ihmisten arjessa.

Toisena läpileikkaavana teemana päätöksessä on digitalisaatio. Digitalisaation, automaation ja tekoälyn leviäminen korostaa digitaalisten taitojen merkitystä. Digitalisaatio on tärkeää yhteiskunnan kehitykselle – se parantaa tuottavuutta, mullistaa arvoketjuja, arvonluontia ja liiketoimintamalleja ja tuo palveluita kaikkien ulottuville sijainnista riippumatta. Digitalisaation mahdollistama automatisaatio vähentää työpaikkojen määrää useilla aloilla, mutta samalla syntyy uutta, erilaista osaamista vaativaa ja eri tavoin organisoitua työtä ja yrittäjyyttä. Digitalisaatio edistää paikasta riippumattoman työn tekemistä ja yritystoimintaa sekä tukee monipaikkaista elämää, kehittymistä ja kasvua. Samalla on tärkeää kiinnittää huomiota digitaalisten mahdollisuuksien tasa-arvoon ja siihen, että lisääntyvä digitaalisuus ei syrjäytä mitään väestöryhmiä.

Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Tavoitetilaa vuoteen 2030

Suomi on hiilineutraali vuonna 2035 ja hiilinegatiivinen nopeasti sen jälkeen. Suomi on noussut kiertotalouden edelläkävijäksi ja saavuttaa YK:n biodiversiteettisopimuksen tavoitteet. Vuoteen 2030 ulottuvalla elinympäristöjen tilan parantamiseen tähtäävällä toimintaohjelmalla on pysäytetty luonnon monimuotoisuuden heikentyminen. Kaikille alueille on laadittu vähähiilisyystiekartat. Ilmastonmuutoksen aiheuttamat riskit tunnistetaan ja niihin varautuminen on järjestelmällistä kaikilla aluekehityksen osa-alueilla.

Nykytila ja sen haasteet

Ilmastonmuutos ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ovat ihmiskunnan vakavimpia ongelmia. Kestävyyskriisin ratkaiseminen edellyttää nopeaa systeemistä muutosta yhteiskunnassa. Suomella on hyvät mahdollisuudet kestävän kehityksen mukaiseen ekologiseen jälleenrakentamiseen vakaan ja kestävän yhteiskuntarakenteen, koulutetun väestön ja korkean teknologiaosaamisen maana. Ilmastonmuutoksen ja sitä hillitsevien toimien systeemisten vaikutusten arvioinnin, seurannan ja ennakoinnin tueksi tarvitaan monialaista tutkimusta ja välineitä.

Suomi on sitoutunut YK:n biodiversiteettisopimuksen tavoitteisiin, joiden saavuttaminen edellyttää lajien ja luontotyyppien uhanalaistumiskehityksen pysäyttämistä. Ilmastomuutos on kasvava uhka luonnon monimuotoisuudelle. Luonnonsuojelualueet ja muut luonnontilaiset alueet lieventävät ilmastomuutoksen negatiivisia vaikutuksia luontotyyppeihin ja lajistoon. Luonnonsuojelualueverkoston tilaa ja suojelun vaikuttavuutta parannetaan ennallistamisella ja hoidolla. Suojelualueiden ulkopuolella maankäyttösektorilla on ratkaiseva merkitys.

Agenda 2030 -tavoitteiden saavuttaminen edellyttää merkittävää yhteiskunnallista modernisointia taloudessa, kulutuksessa ja tuotannossa. Tätä koskevat yhteiskunnalliset ilmastoratkaisut tehdään päästövähennyksillä, uusiin kestäviin energiamuotoihin siirtymällä, kiertotaloudella, kestävillä liikenne- ja kiertotalouden kasvualustoina, jolloin ilmastoratkaisulla pienennetään tuotannon ja kulutuksen hiilijalanjälkeä maailmanlaajuisesti. Ilmastomuutoksen hillintään ja sopeutumiseen liittyvät tekniset innovaatiot voivat olla Suomelle globaali kilpailuetu ja kilpailukykytekijä. Toimiva kiertotalous vähentää uusien raaka-aineiden käyttöä, materiaalihävikkiä, päästöjä ja kuljetustarpeita, parantaa yritysten kilpailukykyä ja vastaa kuluttajien tarpeisiin.

Muutostarpeet ja hiilineutraalin kiertotalouden tuomat mahdollisuudet

Alueet ja kaupungit voivat toimia kansainvälisinä suunnannäyttäjinä hiilineutraalien asuntojen ja asuinalueiden suunnittelussa ja rakentamisessa. Alueilla ja kaupungeilla on lisäksi keskeinen rooli hiilineutraalin, ilmaston ja terveyden kannalta kestävä liikumisen edistäjänä. Alueelliset kokeilut luovat hyviä käytäntöjä, ratkaisuja ja innovaatioita, jotka kelpaavat kestävä kehityksen edelläkävijän esimerkeiksi kansallisesti ja kansainvälisesti. Liikenteen päästövähennykset edellyttävät liikennejärjestelmän ja ajoneuvojen energiatehokkuuden parantamista sekä fossiilisten polttoaineiden korvaamista uusiutuvilla vähäpäästöisillä tai päästöttömillä käyttövoimilla. Vaihtoehtoisten käyttövoimien käyttöönotto vaatii muun muassa ajoneuvokannan uusiutumista sekä liikenteen vaihtoehtoisten käyttövoimien jakeluverkoston kehittymistä Suomessa.

Alueellisilla valinnoilla on huomattava vaikutus. Useat kaupungit ja kunnat ovat jo laatineet tiekarttoja hiilineutraaliuden saavuttamiseksi. Ne ovat kunnianhimoisia ja konkreettisia suunnitelmia, ratkaisuja ja suosituksia kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi paikallisella ja alueellisella tasolla. Toimialat ovat hallitusohjelman mukaisesti alkaneet laatia toimialakohtaisia, päästövähennyksiä kuvaavia vähähiilitiekarttoja. Tiekartat näyttävät suuntaa uudistumiselle ja tuovat toimialan hiilikädenjäljen näkyväksi.

Ylisukupolvinen sekä väestöryhmien välinen oikeudenmukaisuus ja hyvinvointi edellyttävät ratkaisukeinojen löytämistä ilmastokysymyksiin, ympäristön tilan parantamista, luonnon monimuotoisuuden turvaamista ja kestävä käyttöä sekä kestävä aluekehitystä. Monimuotoinen luonto ja puhtaat vedet luovat mahdollisuuksia tarjota virkistyskäyttöpalveluita, joilla on merkitystä kansalaisten hyvinvoinnille ja terveydelle. Kestävyyteen perustuvan luonto- ja kulttuurimatkailun mahdollisuudet kasvavat. Resurssiviisaaseen kiertotalouteen siirtyminen tarjoaa ratkaisuja kaikkiin edellä mainittuihin haasteisiin. Luonnonvarojen moderni ja resurssiviisas hallinta luo lisäarvoa jalostusketjuihin ja lisää niiden globaalia kilpailukykyä. Se luo myös uutta osaamista edellyttäviä, paikallisia työpaikkoja.

Ruoan kulutuksesta ja tuotannosta aiheutuvia ilmastovaikutuksia on tärkeää tarkastella kestävä ruokajärjestelmän näkökulmasta, koska niillä on myös merkittävä vaikutus maa- ja elintarviketalouteen ja elintarvikkeiden markkinoihin. On tärkeää vahvistaa rakentamisessa ja olemassa olevan rakennuskannan kunnossapidossa energiatehokkuuden, kiertotalouden ja muiden hyvään suunnitteluun kuuluvien kestävyiden periaatteiden käyttöönottoa, näin hillitään ilmastomuutosta pidentämällä rakennusten käytön elinkaarta.

Ilmastomuutokseen varautuminen ja sopeutuminen

Ilmastomuutos on paikallisille ja alueellisille toimijoille strategisen tason riski. Siksi ennakoivat toimet ovat paljolti riskienhallintaa sekä varautumista myös ennen kokemattomiin muutoksiin. Ilmastomuutoksen seuraukset kohdataan paikallisesti. Resurssien kohdentamiseksi oikein ja tehokkaasti on osa toimenpiteistä suunniteltava alueellisesti. Ilmastomuutokseen sopeutuminen on otettava keskeiseksi lähtökohdaksi yhdyskuntien suunnittelussa, rakentamisen ohjauksessa ja teknisten verkostojen kehittämisessä. Ilmastomuutoksen myötä sään ääriolot, kuten rankkasateet, tulvat, kuivuus ja hellekaudet yleistyvät. Ääriolojen lisäksi ilmastossa tapahtuu muita hitaammin näkyviä muutoksia, kuten lisääntyvä sadanta ja muuttuvat kosteusolot esimerkiksi maaperässä.

Ilmastomuutokseen liittyvät ilmiöt vaikuttavat suoraan kansalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Ne lisäävät tiettyjä sairauksia ja sairastuvuuden riskejä ja ilmiöillä voi olla vaikutusta sosiaali- ja terveydenhuollon toimivuuteen. Ne lisäävät myös riskejä yhteiskunnan elintärkeän infrastruktuurin, kuten energia- ja vesihuollon häiriöihin. Suomeen kohdistuvien ilmastomuutoksen vaikutusten lisäksi myös muissa maissa ilmastomuutoksesta aiheutuvat sosioekonomiset vaikutukset voivat heijastua suomalaisten elinkeinoihin, terveyteen ja hyvinvointiin monin tavoin: eniten ilmastomuutoksesta kärsivät ne, joilla on vähiten resursseja sopeutua siihen. Ilmastomuutokseen liittyy alueellisen ja väestöryhmien välisen eriarvoistumisen riskejä, ja ilmastotoimilla on erilaiset vaikutukset eri tuloluokkiin. Esimerkiksi kallistuvan energian ja kulutustuotteiden myötä pienituloisten ja vähävaraisten asema heikenee ilman yhteiskunnan tukea.

Strategiset nostot:

- Vahvistetaan aluekehittämisen toimia ilmastomuutoksen hillitsemisessä ja hiilineutraaliin kiertotalouteen siirtymisessä. Alueellisilla toimilla vähennetään päästöjä, kasvatetaan hiilinieluja, edistetään luonnonvarojen käytön kestävyyttä ja lisätään kilpailukykyä.
- Ilmastomuutoksen vaikutukset huomioidaan sekä kansallisesti että aluilla strategisessa päätöksenteossa sekä toiminnan suunnittelussa. Varautuminen ja sopeutuminen edellyttävät riskien analysointia sekä vaikutusten ennakoitua.
- Luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttämiseksi vahvistetaan aluekehittämistoimijoiden yhteistyötä. Monimuotoisuuden turvaaminen huomioidaan ennakkollisesti hankkeiden ja suunnitelmien valmistelussa ja päätöksenteossa.
- Ilmastovaikutusten arviointi ja seuranta huomioidaan osana aluekehittämisen toimeenpanoa

Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet

Tavoitetila vuoteen 2030

Kestävä alue- ja yhdyskuntakehitys sekä liikenne- ja viestintäyhteydet parantavat elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, eri-ikäisten ihmisten arjen sujuvuutta sekä siirtymistä vähähiiliseen yhteiskuntaan. Ne mahdollistavat eri alueiden vahvuuksien ja voimavarojen hyödyntämisen. Nopeiden ja luotettavien viestintäyhteyksien saatavuus edistää kestävä kasvun edellytyksiä koko maassa ja torjuu riskiä digitaalisen eriarvoisuuden lisääntymisestä. Suomessa on erityyppisten alueiden vahvuudet hyödyntävä, verkottuva ja kehittyviin liikenneyhteyksiin tukeutuva aluerakenne ja elinvoimainen luonto- ja kulttuuriympäristö. Yhdyskuntakehitys tukee kaupunkien, maaseutujen ja saariston elinvoimaisuutta ja niiden vuorovaikutusta.

Alueiden vahvuuksia tukeva aluerakenne ja liikenne- ja viestintäjärjestelmä

Alueiden elinvoima perustuu yhä enemmän eri tyyppisten keskusten ja alueiden kykyyn erikoistua vahvuuksiaan hyödyntäen. Alueiden sisäinen, niiden välinen sekä kansainvälinen fyysinen ja digitaalinen saavutettavuus vaikuttaa alueiden kilpailukykyyn merkittävästi. Kestävän yhdyskuntakehityksen, elinympäristön ja kulttuuriperinnön merkitys alueiden vetovoimalle ja vahvuuksiin perustuvalla elinkeinoelämälle sekä asukkaiden viihtyisyydelle ja hyvinvoinnille on huomattava. Erityisesti bio- ja kiertotalouden sekä matkailun kehittäminen edellyttää toimivaa ja välityskykyistä liikenneverkkoa ja -palveluita kaikkialla maassa. Suuret ja keskisuuret kaupungit toimivat verkottuvan aluerakenteen solmu-kohtina, joilla on tiivis vuorovaikutus ympäröivien alueiden kanssa. Kasvukäytävät yhdistävät eri kokoisia keskuksia ja alueita kansallisesti ja kansainvälisesti.

Väestön keskittyminen muuttoliikkeen seurauksena vaikuttaa merkittävästi aluerakenteen kehitykseen. Väestökehityksen kokonaisuus saa lisää sävyjä, kun pysyvän asukasmäärän ohella tarkasteluun otetaan monipaikkaisuus. Monipaikkaisuus sisältää muuttamisen, työntekijöiden pendelöinnin, työn tekemisen asuinalueen ulkopuolella sekä asuminen useammalla kuin yhdellä alueella. Monipaikkaisuus asettaa uudenlaisia vaatimuksia niin liikenne- ja viestintäyhteisille kuin palveluillekin.

Taloudellisen kasvun mittarit tai väestömuutos eivät anna kokonaiskuvaa alueen elinvoimaisuudesta. Koettuun elinvoimaisuuteen ja hyvään elämään kuuluvat esimerkiksi myös osallisuus ja turvallisuus, sosiaaliset verkostot ja kestävän kehityksen eri ulottuvuudet. Ikääntyvän ja vähenevän väestön alueilla hyvän elämän ja elinvoiman edellytyksiä voi lähestyä smart shrinking –ajattelun kautta. Käytännössä tämä tarkoittaa alueiden aktiivista sopeutumistyötä, jossa otetaan huomioon väestön väheneminen ja sen vaikutukset talouskehitykselle ja siten muun muassa palvelujen tuotannolle.

Valmisteilla oleva valtakunnallinen liikennejärjestelmäsuunnitelma tulee ohjaamaan sitä, miten liikenneverkkoa jatkossa suunnitellaan, rakennetaan, korjataan ja ylläpidetään ja millaisia liikennepalveluita julkisilla varoilla hankitaan. Suunnitelman sisältö tulee vaikuttamaan myös alueiden saavutettavuuteen ja elinvoimaisuuteen sekä monipaikkaisen elämän ja yritystoiminnan mahdollisuuksiin. Tavoitteena on edistää toimivaa, turvallista ja kestävästä liikennejärjestelmää, joka tukee alueiden kehittymisen edellytyksiä ja elinvoimaisuutta.

Kestävää yhdyskuntakehitystä tukevat liikenne- ja viestintäpalvelut

Eri kokoisten yhdyskuntien kehittämisessä vastataan väestö- ja työpaikkakehityksen edellyttämiin tarpeisiin, mahdollistetaan sujuva arki sekä elinkeinojen toimintaedellytykset ja uusiutuminen. Ilmastonmuutos edellyttää varsinkin liikenteen aiheuttamien kasvihuonepäästöjen vähentämistä ja siinä tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä, toimenpiteitä kaikilla hallinnon tasoilla sekä uusia innovaatioita ja ennakkoluulottomia ratkaisuja. Kaupunkien ja alueiden rooli liikenteen päästövähennysten aikaansäämisessä on keskeinen. Kaupunkiseutujen ja alueiden suunnitelmat konkreettisine toimenpiteineen tukevat merkittäväällä tavalla hallituksen ilmastotavoitteiden saavuttamista.

Yhdyskuntarakennetta kehittämällä voidaan edistää asumisen, palvelujen, työpaikkojen ja vapaa-ajanviettopaikkojen hyvää saavutettavuutta ja liikennetarpeen ohjautumista kestäville kulkumuodoille. Maankäytön suunnittelulla ja olemassa olevaa liikennejärjestelmää hyödyntäen luodaan edellytyksiä joukkoliikenteelle, kävelyille ja pyöräilylle sekä uusien liikennepalvelujen käytölle. Kestäviä kaupunkiseutuja kehitetään muun muassa Kestävä kaupunki –ohjelmalla ja lähiöohjelmalla. Asuntopoliittisten toimien avulla tulee vastata alueiden erilaisiin tarpeisiin esimerkiksi työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi ja asunnottomuuden poistamiseksi.

Liikennejärjestelmän kehittämisessä on tärkeää tunnistaa erilaisten alueiden erilaiset liikkumismahdollisuudet. Alempiasteinen tieverkosto on monilla alueilla keskeinen elinkeinoelämän toimintaedellytysten ja elinvoiman kannalta. Kaupungit, maaseudut ja saaristot otetaan kehitysalustoiksi erilaisille liikkumisen ratkaisuille. Samalla tuetaan alueiden kykyä hyödyntää uusimmat ratkaisut älykkään ja vähähiilisen liikenteen tukemiseksi. Liikkumisen haittoja vähentäviä uusia kuljetuspalveluja, palvelujen yhdistämistä ja kotiin vietäviä palveluita tulee pilotoida ja ottaa käyttöön.

Liikenteen ja tietoliikenteen tulevaisuutta ovat muun muassa vähähiiliset ja fossiilisia polttoaineita korvaavat teknologiaratkaisut, kestävät yhteiskäyttöiset liikkumisvälineet, digitalisaation mahdollistamat liikkumisen palvelut (kuten MaaS), sekä älykkäät ja autonomiset joukkoliikennematkat. Päästöjä vähentävillä valtakunnallisilla, alueellisilla ja paikallisilla ratkaisulla on myös merkittävää vientipotentiaalia. Innovatiiviset julkiset hankinnat luovat edellytyksiä uusille älykkäille ratkaisuille.

Toimivien viestintäyhteyksien saatavuus kaikkialla maassa on alueiden kilpailukykyyn kannalta olennaisen tärkeää. Yhteydet mahdollistavat laajasti paikkariippumattoman työskentelyn ja monipuolisen yritystoiminnan sekä vähentävät liikkumistarvetta ja päästöjä. Maaseuduilla ja saaristoissa korostuu tarve uusille sähköisille palveluille kuten etäsairaanhoidolle ja -opetukselle. Toimivilla ja turvallisilla viestintäyhteyksillä päästään kiinni datatalouteen, tekoälyyn, virtuaalitodellisuuteen ja esineiden internetiin.

Strategiset nostot:

- Vahvistetaan monikeskuksista, verkottuvaa ja toimiviin liikenne- ja viestintäyhteyksiin perustuvaa aluerakennetta siten, että alueiden vahvuudet saadaan täysimääräisesti käyttöön. Valtakunnallista liikennejärjestelmää kehitetään siten, että parannetaan alueiden saavutettavuutta ja elinvoimaa.
- Kehitetään monikeskuksiseen aluerakenteeseen perustuvia kasvuvyöhykkeitä, jotka luovat investointimahdollisuuksia, edistävät työvoiman liikkuvuutta sekä kestävien liikkumis- ja kuljetuspalveluiden kehittymistä.
- Edistetään digitaalisia palveluita sekä paikkariippumatonta yritystoimintaa ja työtä tukevien viestintäyhteyksien saatavuutta. Hyödynnetään koordinoitusti alueiden, valtion ja EU:n välineet digitalisaation vauhdittamiseksi.
- Kestävää yhdyskuntakehitystä edistetään vastaamaan erilaisten kaupunkien ja alueiden tarpeita. Erityistä huomiota kiinnitetään ilmastomuutoksen hillintään, kestävään liikkumiseen, elinkeinoelämän toimintaedellytyksiin sekä asumisen tarpeisiin, laadukkaaseen elinympäristöön ja kulttuuriympäristöön.
- Vahvistetaan kaupunkien, maaseutujen ja saariston vuorovaikutusta siten, että ne kehittyvät kestävästi ja toisiaan tukevasti. Kestävää monipaikkaista elämistä edistetään hallinnonalojen yhteistyönä.

Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen

Tavoitetila vuoteen 2030

Julkisten ja yksityisten T&K-investointien osuus bruttokansantuotteesta on kasvu-uralla kohti 4 prosentin tasoa. Korkeakoulutettujen osuus työvoimasta kasvaa ja kaikki maakunnat kattava korkeakouluverkko vahvistaa tutkimus- ja innovaatiokyvykkyyttä eri puolilla maata. Koulutus ja TKI-toiminta on alueellisesti erikoistunutta, kansallisesti ja kansainvälisesti verkottunutta ja toimii tiiviissä kumppanuudessa elinkeinoelämän kanssa. Työllistymistä, osaamisen kehittämistä, yritysten kestävästä kasvusta,

kansainvälistymistä ja verkottumista tukevat julkiset palvelut tukevat elinkeinoelämän uudistumista ja kasvua. Alueelliset ekosysteemit ovat globaalisti houkuttelevia investointikohteita ja luovat uusia työpaikkoja.

Kaikkien alueiden voimavarat käyttöön

Suomen kilpailukyvyn ja alueiden elinvoiman kannalta on välttämätöntä, että kaikkialla Suomessa on innovaatiotoiminnalle ja yrittäjyydelle kannustava toimintaympäristö. Yrittäjyys luo talouteen dynamiikkaa ja on yksilötasolla yhä useammin palkkatyön vaihtoehto työllistymiselle. Korkeakoulut ja yliopistokeskukset ja toisen asteen oppilaitokset ovat osaamisperustan uudistamisen ja innovaatioiden kannalta oleellisia. Metropolialue ja suuret kaupungit ovat korkean osaamisen keskittymiä, joissa on usein enemmän mahdollisuuksia yritystoiminnan, tutkimuksen ja koulutuksen vuorovaikutukseen ja ekosysteemien rakentumiseen kuin muilla alueilla. Toisaalta innovaatiot eivät ole aina paikkasidonnaisia. Innovaatiot ovat maaseudulla usein käytännön läheisempiä kuin kaupungeissa.

Elinkeinoelämän uudistuminen ja kestävä kasvu

Elinkeinorakenteen muutokset ovat nopeutuneet ja voimistuneet. Monet alueet ovat menettäneet äkillisissä rakennemuutostilanteissa lyhyessä ajassa niille perinteisesti vahvoja elinkeinoja, yrityksiä ja työpaikkoja. Vastaavasti positiivisen rakennemuutoksen kohteena olevat alueet ja toimialat ovat vahvistuneet uusilla yrityksillä ja työtilaisuuksilla. Monipuolinen elinkeinorakenne, kantava osaamisperusta ja kyvykkyyksien täysimääräinen hyödyntäminen luovat pohjan alueiden muutosjoustavuudelle. Talouden elinvoiman edellytyksenä on osaava, luova ja hyvinvoiva ihminen.

Toimialojen murroksessa perinteisten toimialojen rajat hämärtyvät, ja esimerkiksi monissa teollisuusyrityksissä suurin osa liikevaihdosta koostuu erilaisista fyysisten tuotteiden ympärille rakentuvista palveluista. Digitalisaatio tuo mahdollisuuksia kokonaan uuteen liiketoimintaan, tuottavuuden parantamiseen ja tehokkaampien liiketoiminta- ja työn tekemisen malleille. Tulevaisuuden kilpailukyvyn kannalta on välttämätöntä, että yritykset panostavat selvästi nykyistä vahvemmin digitaalisten ratkaisujen hyödyntämiseen sekä TKI-toimintaan. Ilmastonmuutoksen eteneminen, kiristynyt kilpailu ehtyvistä luonnonvaroista ja väestön kasvu ohjaavat kysyntää kohti vähähiilisempiä ja kestävämpiä ratkaisuja.

Yli hallituskausien ulottuva valtioneuvoston kestävän kasvun strategia luo suunnan elinkeinorakenteen monipuolistumiseen, tuottavuuden paranemiseen, viennin kasvuun, yritysten uudistumiseen ja toimintaedellytysten vahvistumiseen. Alueellisilla toimenpiteillä on vähintään yhtä tärkeä rooli elinkeinojen kehitystyössä.

Ekosysteemipohjainen TKI-toiminta ja yhteistyöhön kannustavat toimintamallit

Kasvavilla innovaatiopanostuksilla vastataan sekä globaaleihin haasteisiin että yksilön hyvinvointiin. Ekosysteemi on yhteistyömalli, joka tuo yhteen yritykset, yrityspalvelut, tutkimuslaitokset, korkeakoulut, rahoittajat ja loppukäyttäjät vauhdittamaan innovaatioita ja uutta liiketoimintaa. Ekosysteemit perustuvat toisiaan täydentävien kyvykkyyksien ja resurssien yhdistämiseen yhteisten tavoitteiden toteuttamiseksi. Niiden kehittämisessä korostuu toimialarajojen ja maantieteellisten rajojen ylittäminen. Hallitusohjelman linjaamien kansainvälisesti kilpailukykyisten ekosysteemien rakentaminen edellyttää alueellisten ja kansallisten toimien yhteensovittamista, kumppanuutta sekä kansainvälisten resurssien ja osaajien hyödyntämistä.

Osaamiskeskittymät rakentuvat korkeatasoiselle osaamiselle. Ne voivat olla alueellisia tai temaattisia. Keskittymien vahvistaminen ja kansainvälisiin arvoverkostoihin kiinnittyminen edellyttää kykyä koota

julkisia ja yksityisiä TKI-voimavaroja vaikuttavammiksi strategisiksi kokonaisuuksiksi. Suomen TKI-panostusten nostamiseksi laaditaan TKI-tiekartta, joka toimii viitekehyksenä ja tukee aluelähtöisiä maakuntien älykkään erikoistumisen strategioita. Valtion, maakuntien ja kaupunkien kumppanuutta strategioiden ja tiekartan toimeenpanossa vahvistetaan.

Yritysten menestys luo elinvoimaa

Menestyvä ja työllistävä yritystoiminta heijastuu suoraan alueiden menestymiseen. Hallituksen yrittäjästrategia on kokonaisvaltainen ohjelma, joka huomioi niin aloittavat yritykset, mikroyritykset, pk-yritykset kuin suuryrityksetkin. Strategia tähtää yksinyrittäjien aseman parantamiseen, mikroyritysten työllistämisedellytysten parantamiseen, luovien alojen arvonmuodostuksen ja liiketoimintamallien kehittämiseen, pk- ja midcap-yritysten kasvuhakuisuuden ja kansainvälistymisen tukemiseen sekä suurten veturiyritysten ja niihin kytkeytyvien verkostojen viennin edistämiseen. Pitkän aikavälin kestäväan talouskasvuun tähtäävän yrittäjästrategian keskeisenä tavoitteena on parantaa tuottavien yritysten edellytyksiä osaavan työvoiman saamiseen, riittävän pääoman saatavuuteen sekä innovointiin. Samalla luodaan painetta matalan tuottavuuden yrityksille niiden tehokkuuden parantamiseen.

Osaavan työvoiman saatavuus on yrityksille kriittinen kasvutekijä. Se on myös keskeinen kriteeri investointien suuntautumiselle, esimerkiksi kansainvälisten yritysten päätöksille sijoittaa toimintojaan Suomeen. Palvelujen valtakunnallisessa kohdentamisessa on huomioitava alueiden ja kaupunkien elinkeinojen painopistealat ja kehityskohteet. Yrittäjyyden toimintaympäristön parantamisessa valtion toimenpiteiden ohella vähintään yhtä tärkeitä ovat alueelliset ratkaisut. Valtio on omien alueorganisaatioidensa kautta rakentamassa alueellisten yritys-, työvoima-, osaamis- ja innovaatiopalvelujen kokonaisuutta, jolla voidaan parantaa menestyvän yrittäjyyden edellytyksiä erilaisilla alueilla. Työvoima- ja yrityspalveluissa vahvistetaan kaupunkien ja kuntien roolia, karsitaan palveluiden päällekkäisyyttä ja selkiytetään vastuita. Harvemman asutuksen alueilla palvelujen saatavuutta turvataan muun muassa erilaisilla yhteispalveluratkaisuilla.

Kansainvälisistä osaajista käydään yhä kovempaa kilpailua. Osaajien lisäksi Suomeen tarvitaan uusia kansainvälisiä investointeja, pääomia sekä innovatiivisia yrittäjiä. Uusien maahanmuuttajien houkuttelun lisäksi on tärkeää, että korkeakouluissa ja oppilaitoksissa opiskelevat ja tutkimustyötä tekevät sekä muut Suomessa olevat kansainväliset osaajat integroituvat nykyistä paremmin Suomen työmarkkinoille ja jäävät maahan. Tutkijoiden ja muiden osaajien kytkeminen tiiviisti osaksi TKI-ekosysteemejä edesauttaa niiden kasvua ja kansainvälistymistä Työmarkkinoille ja yhteiskuntaan kiinnittymisen tukemiseksi tarvitaan poikkihallinnollisia toimia.

Julkiset hankinnat ovat yksi väline ohjata elinkeinojen kehittymistä alueilla tai paikallisesti. Hankinnoilla voidaan edistää uusia innovaatioita ja esimerkiksi hiilineutraaliustavoitteiden saavuttamista. Kuntien ja niiden yhtiöiden hankinnat voivat olla tärkeitä referenssejä yritysten kehittäessä uusia ratkaisuja ja laajentuessa uusille markkinoille. Julkiset hankinnat ovat parhaimmillaan merkittävä strateginen väline alueen elinvoimaisuuden kehittämisessä. Niiden täysimääräinen hyödyntäminen edellyttää hankintatoimen ja elinkeinopolitiikan nykyistä tiiviimpää yhteensovittamista sekä hankintaosaamisen vahvistamista.

Strategiset nostot:

- Ekosysteemien ja keskittymien vahvistamiseksi ja TKI-voimavarojen kokoamiseksi tarvitaan korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, elinkeinoelämän sekä julkisen sektorin poikkihallinnollista yhteistyötä kansallisesti ja alueellisesti.

- Yritysten uudistumista, kasvua ja kansainvälistymistä sekä työvoiman saatavuutta ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia tukevat palvelut muodostavat saumattoman kokonaisuuden. Palveluekosysteemi pohjautuu yhä tiiviimpään yhteistyöhön ja työnjakoon sekä kumppanuuteen myös yksityisten palveluntuottajien kanssa.
- Vahvistetaan digitalisaatiota, investointeja aineelliseen ja aineettomaan pääomaan sekä luovan talouden ja luovan osaamisen hyödyntämistä TKI-toiminnassa ja elinkeinojen uudistumisessa ottamalla huomioon alueelliset lähtökohdat.
- Hyödynnetään pitkäjänteisen ja kunnianhimoisen energia-, ilmasto- ja ympäristöpolitiikan avaamat kansainväliset liiketoimintamahdollisuudet innovatiivisten ja puhtaiden teknologioiden viennissä.

Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana

Tavoitetila vuoteen 2030

Työllisyysaste on noussut vähintään 75 prosenttiin. Sivistys, osaaminen, luova toiminta ja TKI-panokset parantavat kansalaisten pitkäjänteistä kyvykkyyttä tuottaa hyvinvointia ja kestäväää kehitystä. Suomen menestyminen tulevaisuudessa edellyttää, että Suomi pysyy koulutuksessa maailman kärjessä. Tavoitteena on koulutus- ja osaamistason nosto kaikilla asteilla. Oppimiserot kaventuvat ja koulutuksellinen tasa-arvo lisääntyy. Yritykset saavat tarpeisiinsa sopivaa työvoimaa. Suomi on kansainvälisesti houkutteleva paikka opiskella, työskennellä, tehdä tutkimusta ja investoida.

Nykytila ja tulevaisuuden muutostarpeet

Suomi on kansainvälisten vertailujen mukaan peruskoulutuksen kärkimaita maailmassa. Eriarvoisuus, oppimiserot ja syrjäytyminen ilmiöinä näyttävät kuitenkin uhkaavan suomalaisen koulutuksen menestystarinaa. Alueelliset, sosioekonomiset ja sukupuolten väliset erot sekä koulutustason periytyvyys näkyvät entistä vahvemmin oppimisessa ja kouluttautumisessa. Kasvatuksessa ja koulutuksessa tulee yhteiskunnan vakauden säilyttämiseksi huolehtia myös laaja-alaisen sivistyksen ja arjen kansalaistaitojen vahvistamisesta.

Työllisyysasteen nostamista 75 prosenttiin koskevien tavoitteiden saavuttamiseksi eri väestöryhmien, myös niin sanottujen vaikeasti työllistettävien on kiinnityttävä yhä tiiviimmin työmarkkinoille. Samanaikaisesti työperäistä maahanmuuttoa on merkittävästi lisättävä. Oppivelvollisuuden laajentaminen 18 ikävuoteen vaikuttaa niin koulutuksen järjestäjien, yksilöiden kuin osaavan työvoiman saatavuuden näkökulmasta eri alueisiin. Yhdenvertaiset koulutusmahdollisuudet edistävät kansalaisten osallistumista eri alueilla ja vähentävät eriarvoistumista. Mahdollisuuksia voidaan parantaa esimerkiksi uusilla toimenpiteillä, toimintamalleilla ja digitaalisilla ratkaisuilla.

Yliopistot, korkeakoulut ja toisen asteen oppilaitokset vaikuttavat merkittävästi aluekehityksen edellytyksiin. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut ovat ratkaisevan tärkeitä innovaatiopohjaisten ekosysteemien kehitykselle erityisesti maakuntakeskuksissa. Ammattikorkeakoulut, yliopistokeskukset sekä toisen asteen oppilaitokset luovat elinvoiman edellytyksiä myös keskuseuduilla, pienemmissä kaupunkikeskuksissa ja maaseudulla. Korkeakoulut ovat kehittäneet digitaalisia palveluympäristöjä sekä alueille joustavasti siirrettäviä koulutustarjonnan malleja, joilla voidaan vastata eri alueiden työvoimatarpeisiin ja koulutuskatveisiin. Uudet yhteistyömallit kuten Fitech –verkostoyliopisto mahdollistavat kustannustehokkaasti koulutuksen alueellisesti laajemman kattavuuden. Tarvitaan kannusteita, jotta korkeakoulut tuovat koulutustarjontaa eri alueille.

Osaavan työvoiman saatavuusongelmat vaikeuttavat Suomen talouden ja yritysten kasvua koko maassa. Työvoima-, yrittäjyys- ja koulutuspolitiikan tulee tukea koulutus- ja osaamistason nostoa sekä uusien, muuttuvassa työelämässä tarvittavien taitojen oppimista. Osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen edellyttää alueiden tarpeiden huomioimista osana valtakunnallista koulutuksen ja työvoima- ja yrityspalvelujen suuntaamista. Työvoiman liikkuvuutta on lisättävä. Verkottuvassa yritystoiminnassa ja alustataloudessa arvoketjujen osat voivat sijoittua maantieteellisesti yhä vapaammin, mikä osaltaan lisää mahdollisuuksia työn kysynnän ja tarjonnan yhteensovittamiseen. Osaamista uusista työn tekemisen ja yrittäjyyden muodoista lisätään koulutuksessa sekä työvoima- ja yrityspalveluissa.

Jatkuvan oppimisen uudistuksella kannustetaan ja rohkaistaan eri ikäisiä ja -taustaisia ihmisiä täydentämään osaamistaan. Jatkuvan oppimisen palveluissa aliedustettuina oleville ryhmille kohdennetaan erityistoimia. Uudistuksella vastataan myös yritysten ja työmarkkinoiden muutoksesta johtuviin tarpeisiin.

Suomeen eri perustein muuttavat ja Suomessa jo asuvat maahanmuuttajat muodostavat työvoimapotentiaalin, jonka käyttöön saamiseen tulee panostaa kotouttamis-, työllisyys- ja koulutuspolitiikan keinoin sekä työmarkkinoiden vastaanottavuutta kehittämällä. Työnantajien valmiuksia kansainvälisten osaajien ja Suomessa olevien maahanmuuttajien rekrytointiin ja monimuotoisten työyhteisöjen johtamiseen tulee tukea. Maahanmuuttajayrittäjyyden ja muualla hankitun osaamisen tunnistamisen edellytyksiä parannetaan. Eri perustein tapahtuva maahanmuutto ja kotoutuminen tulee nähdä nykyistä enemmän aluekehityksen voimavarana.

Sekä lyhyen että pidemmän aikavälin ennakkointiin panostetaan nykyistä enemmän. Yritysten osaamis- ja rekrytointitarpeiden tunnistaminen on yhä tärkeämpää koulutuksen ja työvoima- ja yrityspalvelujen suuntaamisessa. Alueiden voimistuvan eriytymiskehityksen myötä alue- ja paikkaperusteiselle ennakkoinnille on yhä suurempi tarve. Alueellista yhteistyötä elinkeinoelämän, korkeakoulujen, oppilaitosten ja työvoima- ja yrityspalvelujen välillä ennakkoinnissa on edelleen vahvistettava.

Alueilla tarvitaan nykyistä tiiviimpää yhteistyötä ja palveluekosysteemejä osaamisen kehittämiseksi. Monialaisia, sektorirajat ylittäviä palvelukokonaisuuksia on rakennettava sekä yrityksille että työnhakijoille. Digitaalisia, reaaliaikaisia ratkaisuja on hyödynnettävä nykyistä enemmän osaamistarpeiden tunnistamisessa, koulutuksen suuntaamisessa sekä työn kysynnän ja tarjonnan yhteensovittamisessa.

Strategiset nostot:

- Työllisyysasteen nosto kaikilla alueilla on sekä talouden että yksilöiden kannalta keskeinen tavoite. Tämä edellyttää myös vaikeasti työllistyvien yhä tiiviimpää kiinnittymistä työmarkkinoille, yhdenvertaisten koulutusmahdollisuuksien parantamista ja osaamisen täydentämistä.
- Työvoima- ja yrityspalveluja suunnataan yhä kohdennetummin ja joustavammin alueiden erityispiirteiden ja –tarpeiden mukaisesti ja alueiden tarpeet huomioidaan osana valtakunnallista eri koulutusasteiden koulutustarjontaa.
- Sivistys, osaaminen, luova toiminta ja TKI-toiminta luovat perustaa hyvinvoinnille ja yhteiskunnan kestäväälle kehitykselle. Sivistyspalvelujen alueellinen saatavuus turvataan.
- Korkeakouluja kannustetaan kehittämään digitaalisia palveluympäristöjään ja siirrettävissä olevia koulutustarjonnan malleja, joilla voidaan vahvistaa korkeakoulutuksen alueellista saatavuutta koko maassa.
- Osaajien houkuttelua ulkomailta lisätään merkittävästi. Huolehditaan eri syistä maahan muuttaneiden kokonaisvaltaisista palveluista ja kiinnittymisestä alueidensa työmarkkinoille.

Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

Tavoitetila hallituskaudelle ja vuoteen 2030

Suomi on maailman hyvinvoivin yhteiskunta, jossa kaikilla on yhtäläiset mahdollisuudet hyvään elämään. Alueet käyttävät systemaattisesti vaikuttavia ja monialaisia välineitä eriarvoisuuden seurantaan, sen ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi sekä panostavat väestön ja yhteisöjen hyvinvointiin ja osallisuuteen. Hyvinvointi- ja terveyserot ovat alueiden välillä ja sisällä vähentyneet. Valtion ja alueiden panostukset yksilöiden hyvinvointiin, terveyteen, osaamiseen ja sivistykseen näkyvät toiminta-, työ- ja työllistymiskyynä, mikä ehkäisee eriarvoistumista ja segregatiota. Tavoitteena on, että Suomi on entistä tasa-arvoisempi ja yhdenvertaisempi maa, jossa luottamus lisääntyy ja jokainen ihminen on arvokas.

Väestön hyvinvoinnissa, työ- ja toimintakyvyssä, osallisuudessa ja koetussa turvallisuudessa on eroja väestöryhmien ja alueiden välillä kuin myös alueiden sisällä. Alueiden eriarvoistumiseen liittyy myös asuinalueiden eriytyminen. Ihmisten mahdollisuudet koulutukseen, työhön, riittävään toimeentuloon, liikkumiseen tuloluokkien välillä sekä toimiviin ja saavutettaviin palveluihin ja osallisuuteen vähentävät yhteiskunnan haavoittuvuutta ja edistävät yhteiskuntarauhaa. Vahva osaamis pohja ja kyvykkyyksien täysimääräinen hyödyntäminen vahvistavat alueiden resilienssiä. Näiden mahdollisuuksien puuttuminen näkyy muun muassa syrjäytymisenä, joka usein periytyy sukupolvelta toiselle. Osallisuus ja vaikuttaminen itseään koskeviin asioihin edistää kasvamista aktiiviseksi kansalaiseksi sekä antaa valmiuksia toimia demokraattisessa ja tasa-arvoisessa yhteiskunnassa.

Kohti monialaista yhteistyötä ja kumppanuutta

Eriarvoistumiskehityksen katkaisemiseksi tarvitaan monialaista yhteistyötä ja toimia niin kansallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla. On puututtava yhteiskunnan rakenteellisiin eriarvoisuutta aiheuttaviin tekijöihin. Myös yhteiskunnallisten muutostekijöiden kuten ilmastonmuutoksen, maahanmuuton, osaajapulan, työttömyyden ja digitalisaation osalta on varmistettava, etteivät ne lisää tai luo uudenlaista alueellista eriarvoistumista. Myös meneillään oleva sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden ja rakenteiden uudistamisen onnistuminen on tärkeää, jotta parannetaan palveluiden yhdenvertaista saataavuutta ja kavennetaan ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja.

Monialaisessa yhteistyössä ja kumppanuudessa lähtökohtana on paikkaperustaisuus, jolloin otetaan huomioon alueelliset erityispiirteet (kuten väestö, elinkeinorakenne, luonto ja kulttuuri) ja niiden luomat keskinäisriippuvuudet ja mahdollisuudet. Ihmisten osallistumisoikeuksien turvaaminen sitouttaa yksilöitä ja yhteisöjä yhteisiin alueellisiin ratkaisuihin sekä myös ilmastoratkaisuihin. Eri toimijoiden välinen yhteistyö on osallisuuden ja hyvinvoinnin keskiössä. Maakuntien, kuntien ja kaupunkien sekä järjestöjen ja seurakuntien ja muiden kansalaisista lähtöisin olevien yhteisöjen yhteistyö on keskeistä.

Hyvä elämä – osallisuus ja hyvinvointi lisääntyvät alueilla

Hyvän elämän edellytysten edistämiseksi pitkäjänteisessä monialaisessa aluekehittämisessä on tunnistettava entistä paremmin hyvinvointi ja sen vaikuttavuus kaikilla sektoreilla mukaan lukien ympäristö- ja asuntopolitiikka sekä liikennesuunnittelu. Hyvinvoiva ihminen on opiskelu-, työ- ja toimintakykyinen, hänellä on mahdollisuudet ja resurssit pitää huolta itsestään ja läheisistään, hakeutua koulutukseen, työelämään, harrastuksiin sekä olla osallinen lähiyhteisöissään. Hyvinvoinnin merkityksen tunnistaminen ja tunnustaminen aluekehittämisessä on keskeistä esimerkiksi supistuvien alueiden elinvoimaisuuden kannalta (smart shrinkage), mutta myös kaupunkien segregatiion ehkäisyssä.

Hyvän elämän edellytyksiä edistetään parhaiten vähentämällä eri väestöryhmien ja alueen sisäisiä eroja. Yhdenvertaiset mahdollisuudet peruspalveluiden saavuttamiseen, koulutusmahdollisuudet, työ- ja toimintakykyä edistävät ja ylläpitävät toimet, järjestötoiminta sekä kulttuuri- ja liikuntamahdollisuudet kaventavat hyvinvointi- ja terveystarpeita. Kulttuuri- ja liikuntapalvelut vahvistavat väestön osallistumista ja sosiaalisesti kestävästä yhteiskunnasta. Universaalien palveluiden saatavuuden varmistamisen ohella ennaltaehkäiseviä toimia, tukea ja palveluja tulee kohdistaa niitä eniten tarvitseville. Panostamalla eniten tukea tarvitsevien ja syrjäytymisvaarassa olevien varhaiseen tunnistamiseen ja löytämiseen ja kohdentamalla heille ennaltaehkäiseviä toimia, voidaan edistää osallisuutta ja hyvinvointia. Maahanmuuton kasvun ja moninaistumisen myötä kotoutumista tulee edistää ja maahanmuuttajien tarpeet huomioida eri palveluissa.

Yhteisöllisyys ja osallisuus lisäävät hyvinvointia sekä luovat alueille pito- ja vetoa, mikä on keskeistä muun muassa alueellisen liikkuvuuden ja työvoiman saatavuuden näkökulmasta. Osallisuuden kokemus lisää myös yhteiskunnan turvallisuutta. Alueelliseen kehittämistyöhön on tärkeää olla mahdollisuus osallistua kaikilla asianosaisilla, julkisten organisaatioiden lisäksi yksittäisillä ihmisillä, yhteisöillä, järjestöillä ja yrityksillä. Työmenetelmiä ja yhteistyörakenteita tulee uudistaa siten, että ne tukevat eri väestöryhmien mahdollisuuksia saada näkemyksensä kuuluville. Näin lisätään myös yhteisöllisyyttä ja heikoimmassa asemassa olevien mahdollisuuksia osallistua yhteisistä asioista päättämiseen.

Kansalais- ja järjestötoiminta muodostaa kansalaisyhteiskunnan ytimen volyymitään ja merkitykseltään. Kolmannen sektorin toimijoiden rinnalla alueilla painottuu yhä enemmän neljäs sektori eli yksilöiden toiminta, kotitaloudet, naapuriapu ja sosiaaliset verkostot. Neljättä sektoria kuvataan uudelleenlaiseksi aktivismiksi, jossa keskiössä ovat etenkin tapahtumat ja toiminta sekä kokeilevuus ja yhteisöllisyys. Tämä edistää alueilla toiminnan uudistumista, yhteisöllisyyttä, yhteiskuntavastuuta, kestävyttä ja osallisuutta. Järjestöillä ja kansalaisyhteiskunnalla on myös rooli hiilineutraalien elämäntapojen ja ratkaisujen löytämisessä. Tätä tulisi tukea.

Strategiset nostot:

- Monialaista yhteistyötä edistetään kehittämällä sitä tukevia rakenteita ja työkaluja eriarvoistumiskehityksen katkaisemiseksi ja osallisuuden lisäämiseksi alueelliset erityispiirteet ja voimavarat hyödyntäen.
- Yhteiskunnallisten muutostekijöiden kuten ilmastonmuutoksen, maahanmuuton, osaajapulan, työn murroksen ja digitalisaation osalta tunnistetaan eriarvoisuutta lisääviä tekijöitä ja huolehditaan alueellisesti ja sosiaalisesti oikeudenmukaisesta siirtymästä.
- Toimivien julkisten palvelujen rinnalla edistetään yritysten ja järjestöjen aktiivista mukanaoloa ja kumppanuutta sekä edistetään kumppanuutta järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa.
- Alueellisessa kehittämistyössä uudistetaan työmenetelmiä yhteiskunnan ja työelämän vastaanottavuuden ja eri väestöryhmien ja yhteisöjen osallisuuden vahvistamiseksi kiinnittäen erityistä huomiota alkuperäiskansa saamelaisien, vähemmistöjen, eri sukupuolten ja haavoittuvassa asemassa olevien osallistumismahdollisuuksiin.
- Voimistetaan mahdollisimman varhaista puuttumista, syrjäytymisvaarassa olevien aiempaa tukemista sekä kotoutumisen ja hyvien väestösuhteiden edistämistä.
- Kehitetään kulttuuripalveluita osana kestävästä hyvinvointia ja yhteiskuntaa. Kulttuurin hyvinvointivaikutusten lisäämiseksi vahvistetaan eri hallinnonalojen yhteistyötä.

IV. Aluekehittämisen toimintamalli

Aluekehittämisen lainsäädäntö uudistetaan vuoden 2021 alkuun mennessä. Uusi laki luo puitteet aluekehittämisen uudistuvalla toimintamallilla. Vuoropuhelussa niin ministeriöiden kuin maakuntien ja muiden sidosryhmien kanssa on tunnustettu tarve aluekehittämisen aiempaa systemaattisempaan ja vaikuttavampaan toimintatapaan. Selkeä toimintamalli jäntevöittää tavoitteiden asettamista ja tuo vaikuttavuutta aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelmien toimeenpanoon. Toimintamallin uudistuksessa on kyse ennen kaikkea nykyisen järjestelmän ja toimintatapojen tehostamisesta.

Toimintamallissa otetaan huomioon hallitusohjelman periaatteet yhteiskunnallisen päätöksenteon uudistamiseksi. Näistä aluekehittämisen kannalta keskeisimpiä ovat uudenlainen vuorovaikutus, jatkuva oppiminen, tietopohjaisuus sekä pidemmän aikavälin tavoitteiden huomioon ottaminen. Myös syrjimättömyys sekä sukupolvien välinen oikeudenmukaisuus ovat teemoja, jotka kuuluvat alueiden kehittämiseen.

Valtioneuvoston aluekehittämispäätös on strateginen asiakirja, joka linjaa valtakunnallisia alueiden kehittämisen painopisteitä. Päätöksen painoarvoa ja ohjaavuutta osana aluekehittämisen kokonaisuutta vahvistetaan kiinnittämällä erityistä huomiota toimeenpanoon ja sen seurantaan koko hallituskauden ajan.

Aluekehittämispäätöksen vaikuttavuus kytkeytyy vahvasti eri sektoreiden päätöksenteon tarkastelemaan alueellisesti ja ilmiölähtöisesti. Päätös valmistellaan yhteistyössä ministeriöiden, maakuntien liittojen ja muiden sidosryhmien kanssa.

Alueiden uudistumisen neuvottelukunta (AUNE) sovittaa yhteen ja linjaa omalta osaltaan alueiden kehittämisen strategista kokonaisuutta sekä edistää strategisten linjausten toteuttamista. AUNE:lla on keskeinen rooli valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden yhteistyön edistäjänä, alueellisen tilannekuvan ja kehittämistarpeiden kokoajana sekä toimenpiteiden vaikuttavuuden seuraajana.

Sopimuksellisuus ja kumppanuus aluekehittämisessä

Aluekehittämisen toimintamallin lähtökohtana on aiempaa vaikuttavampi vuorovaikutus ja kumppanuus niin valtioneuvoston sisällä, valtion ja maakuntien välillä kuin maakunnissakin sekä julkisten ja yksityisten toimijoiden sekä järjestöjen ja kansalaisten kesken.

Sopimuksellisuus aluekehittämisessä tarkoittaa sekä toimintatapaa että erikseen määriteltäviä sopimuksia kehittämistoimien ja resurssien kohdentamiseksi. Sopimuksellisuus voi toteutua valtion ja maakuntien liittojen tai kaupunkien välisinä sopimuksina, mutta myös maakunnissa aluekehittämistoimijoiden kesken. Sopimuksellisen alue- ja kaupunkikehittämisen elementteinä pääministeri Marinin hallitusohjelmassa ovat muun muassa ekosysteemisopimukset sekä positiivisen rakennemuutoksen edistäminen. Rakennemuutostilanteita koskevan sopimuksellisen menettelyn jatkuessa tavoitteena on läpinäkyvä toimintatapa, jonka pohjalta alueet valikoituvat sopimusmenettelyn piiriin. Toimintatapa on niiden ministeriöiden yhdessä linjaama, joiden hallinnonala koskevia kysymyksiä sopimuksissa käsitellään.

Maakunnissa laajalla yhteistyöhakuisella prosessilla työstetyt maakuntaohjelmat toimivat parhaimmillaan kaikkien maakunnan alueella toimivien kehittäjätahojen toimintaa ohjaavana strategiana. Maakuntaohjelman toimeenpanosuunnitelmaa kehitetään kumppanuussopimukseksi, jossa linjataan maakunnan ja sen kuntien sekä muiden aluekehittäjien keskeiset kehittämistoimet. Sopimus perustuu maakuntaohjelmaan, aluekehittämispäätöksen painopisteisiin sekä hallitusohjelman

aluekehittämisen linjauksiin ja sen perusteella voidaan kohdentaa kansallisia aluekehittämisen määrärahoja. Suunnitelman tulee perustua koko maakunnan ja sen seutukuntien erityispiirteisiin ja vahvuuksiin ja huomioida erilaiset kaupungit, maaseudut ja saaristo. Maakunnan liiton rooli eri osapuolien yhteen kokoajana, yhteistyön käynnistäjänä ja maakunnallisten tavoitteiden ja toimenpiteiden yhteen sovittajana yhdessä eri osapuolien kanssa on keskeinen.

Alueiden kehittämistä koskevan päätöksenteon tulee perustua tietoon ja ajantasaiseen tilannekuvaan. Tilastollista tarkastelua ja laadullista analyysiä sisältävä tilannekuva luo yhteistä ymmärrystä ja tulkintaa alueiden kehityksestä, myös alueiden sisällä ja niiden välillä.

Kumppanuus valtion ja maakuntien välillä toteutuu säännöllisesti järjestettävissä poikkihallinnollisissa aluekehittämisen keskusteluissa ja niistä tehdyissä johtopäätöksissä. Keskusteluissa ei tehdä sitovia päätöksiä. Keskusteluissa voidaan käsitellä muun muassa sitä, miten maakunnissa on edetty aluekehittämispäätöksen ja maakuntaohjelman tavoitteiden suuntaan, yhteistyötarpeista maakunnissa sekä maakuntien ja valtion välillä. Tarve keskusteluille sekä niiden järjestämistapa, luonne ja sisältö arvioidaan vuosittain. Lisäksi aluekehittämisen kokonaisuutta ja jatkuvaa vuoropuhelua jäsentävää vuosikelloa kehitetään yhteistyössä valtioneuvoston ja maakuntien kesken.

Valtioneuvoston sisällä hallinnonalojen yhteistyötä eri yhteiskuntapolitiikkojen aluenäkökulman tarkastelemiseksi tiivistetään. Tämä konkretisoituu muun muassa yhteisenä valmistautumisena aluekehittämisen keskusteluihin.

Alueiden välistä temaattista verkostoyhteistyötä, kokemustenvaihtoa ja kyvykkyyksien kehittämistä vahvistetaan. Aluekehittämisen toimintamallia uudistettaessa luodaan aluekehittäjien oppimisfoorumi, joka voi toimia maakuntien liittojen, kuntien, valtion, yksityisen ja kolmannen sektorin sekä eri väestöryhmien (esim. nuoret, maahanmuuttajat) kohtaamisen paikkana. Foorumin tehtäviä voivat olla esimerkiksi alueiden tulevaisuustyö ja aluelähtöisten yhteistyön teemojen valmistelu.

Strategiset nostot:

- Aluekehittämisen toimintamallia ja sen vaikuttavuutta kehitetään pitkäjänteisesti alueiden kehittämistä koskevan lainsäädännön puitteissa. Vaikuttavuudesta toteutetaan ulkopuolinen arviointi.
- Rakennemuutostilanteiden sopimuksellisen yhteistyön jatkosta tehdään linjaus ja menettelyn jatkuessa sille määritellään toimintamalli ja alueiden valintakriteerit

V. Toimeenpano ja seuranta

Alueiden uudistumisen neuvottelukunnalla on keskeinen rooli aluekehittämispäätöksen toimeenpanon poikkihallinnollisessa suunnittelussa, ohjauksessa ja seurannassa. Neuvottelukunnan johdolla laaditaan aluekehittämispäätöksen toimeenpanosuunnitelma ja sen toteutumista seurataan neuvottelukunnassa säännöllisesti. Kukin hallinnonala edistää omassa toiminnassaan ja tulosohjauksella toimeenpanosuunnitelman toteutusta. Tarvittaessa valtioneuvosto tarkistaa ja muuttaa aluekehittämispäätöstä alueiden uudistumisen neuvottelukunnan ehdotuksen pohjalta. Maakuntien liitot huomioivat painopisteet maakuntaohjelmissa ja toteuttavat päätöstä yhdessä kaupunkien ja kuntien sekä muiden aluekehitystoimijoiden kanssa.

Aluekehittämispäätöksen toimeenpanosuunnitelmassa määritellään aluekehityksen suunnan ja painopisteiden tavoitetilan saavuttamisen seurantaindikaattorit. Indikaattorien laadinnassa hyödynnetään muun muassa kestävä kehityksen indikaattoreita, hallitusohjelman toimenpideohjelman seurantaindikaattoreita, talousarvioindikaattoreita ja eri virastojen tulosjohtamisen indikaattoreita.

Aluekehittämispäätöksen toimeenpanoa käsitellään valtion ja maakuntien aluekehittämisen keskusteluissa. Aluekehityksen määrällistä ja laadullista tilannekuvaa päivitetään säännöllisesti aluekehittämisen keskustelujen yhteydessä ja tilannekuvatyötä kehitetään edelleen vastaamaan valtakunnallisen ja alueellisen tulevaisuustyön tarpeita. Tilannekuvatyötä varten luodaan digitaalinen alusta, joka mahdollistaa tiedon yhteisen ja avoimen käytön sekä laajan osallistumisen.

Strategiset nostot:

- Aluekehittämispäätökselle laaditaan AUNE:n johdolla toimeenpanosuunnitelma ja seurantaindikaattorit

VI. Päätöksen toimeenpanoon käytettävät resurssit

Aluekehittämispäätöstä toteutetaan valtiontalouden kehysten ja julkisen talouden suunnitelman puitteissa. Päätöstä toimeenpannaan eri hallinnonalojen resurssein, niin kansallisesti kuin EU-varoin. Keskeisimpiä EU-rahoituksen lähteitä ovat rakennerahastot, oikeudenmukaisen siirtymän rahasto, maaseuturahasto sekä Life-ohjelma sekä kilpaillusta rahoituksesta tutkimuksen puiteohjelma. Kansallisesti yritys-, työllisyys ja TKI-määrärahat sekä muut eri hallinnonalojen investointi- ja kehittämismäärärahat ovat keskeisiä alueiden elinvoiman kannalta.

Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman vahvistamiseksi on vuodesta 2020 lähtien käytettävissä kansallinen määräraha, jolla tuetaan sekä maakuntien omaehtoista kehittämistä että sopimuksellista yhteistyötä. Rahoitus kohdennetaan hallitusohjelman ja aluekehittämispäätöksen mukaisiin toimiin kuten positiivisen talous-, työllisyys- ja investointikehityksen aikaansaaminen, osaamisen vahvistaminen, elinkeinoelämän uudistuminen, kansainvälisesti kilpailukykyisten ekosysteemien kehittäminen sekä ilmastonmuutoksen torjuminen erilaisilla alueilla. Alueiden välisellä temaattisella ja toiminnallisten alueiden tai vyöhykkeiden verkostoyhteistyöllä vahvistetaan kumppanuutta, kokemusten vaihtoa ja kehittämistoimien kansallista vaikuttavuutta. Rahoituksella haetaan uusia avauksia ja kokeiluja sekä niistä käynnistyviä kehitysprosesseja.

Strateginen nosto:

- Määrärahojen kohdentamisessa eri hallinnonaloilla otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon aluekehittämispäätöksen tavoitteet

LIITE 1

Aluekehittämispäätöksen 2020-2023 vaikutusten arviointi (SOVA)

Aluekehittämispäätöstä koskee SOVA-lain (Laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista, 200/2005) kolmannen pykälän mukainen yleinen velvollisuus selvittää ympäristövaikutukset. Suunnitelmasta tai ohjelmasta vastaavan viranomaisen on huolehdittava siitä, että suunnitelman tai ohjelman ympäristövaikutukset selvitetään ja arvioidaan riittävässä määrin valmistelun kuluessa, jos suunnitelman tai ohjelman toteuttamisella saattaa olla merkittäviä ympäristövaikutuksia.

Tässä ympäristövaikutusten arvioinnissa ympäristövaikutus ymmärretään laajasti, kuten SOVA-lain toisessa pykälässä on määritelty. Ympäristövaikutuksella tarkoitetaan tässä aluekehittämispäätöksen välitöntä ja välillistä vaikutusta 1) talouteen, elinkeinoihin ja aluerakenteeseen; 2) ihmisiin ja yhteisöihin; 3) ympäristöön ja luonnonvaroihin sekä 4) 1–3 kohdissa mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin Aluekehittämispäätöksessä läpileikkaavina teemoina ovat kestävä kehitys ja digitalisuus. Tähtäimessä ovat aluekehittämistoimien vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden lisääminen kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Aluekehittämispäätöksen valmistelussa ympäristönäkökohdat osana kestävä kehitystä otettiin huomioon koko prosessin ajan läpäisevänä periaatteena. Arviointiselostus päätöksen ympäristövaikutuksista laadittiin valmistelun loppuvaiheessa päätökseen määriteltyjen strategisten toimenpiteiden pohjalta. Aluekehittämispäätökselle myöhemmin laadittavan toimenpidesuunnitelman valmistelussa ja toteutuksessa ympäristönäkökohtien jatkuva huomioon ottaminen osana kestävä kasvua on keskeistä. Aluekehittämispäätöksen teemat ja strategiset toimenpiteet on jäsennetty kuuteen kokonaisuuteen, joita ovat:

- 1. Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen**
- 2. Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet**
- 3. Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen**
- 4. Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana**
- 5. Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy**
- 6. Aluekehittämisen toimintamalli**

Strategisten nostojen ympäristövaikutukset arvioitiin näiden kuuden kokonaisuuden kautta. Yleisesti ottaen voidaan todeta, että päätöksen strategiset nostot vaikuttavat toteutuessaan myönteisesti ihmisiin ja yhteisöihin. Useat nostot toimivat toteutuessaan ympäristön ja luonnonvarojen osalta positiivisesti. Talouden, elinkeinojen ja aluerakenteen osalta ympäristövaikutukset ovat osin myös negatiivisia. Monet nostoista keskittyvät toimintatapojen, yhteistyön ja rakenteiden kehittämiseen, tiedon lisäämiseen ja hyödyntämiseen sekä kokemusten vaihtoon, jolloin ne eivät aiheuta suoria ympäristövaikutuksia, mutta edistävät välillisesti ihmisten elinoloja ja hyvinvointia, kestävä toimimista yhteiskunnassa, luonnossa ja kulttuuriympäristössä sekä inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvua.

Valtioneuvoston valtakunnallisten alueiden kehittämisen painopisteiden 2020 – 2023 vaikutusten arviointi

Strategian painopisteet ja tavoitteet. **Vihreä = hyvin myönteinen (++)** **Vaalean vihreä = melko myönteinen (+)** **Violetti = myönteistä ja kielteistä (+/-)** **Harmaa = ei vaikutusta (0)**

Painopiste: Ilmastonmuutos ja luonnon moni- muotoisuus	Aluekehittämisen toimia ilmaston- muutoksen hillitse- miseksi vahviste- taan	Ilmastonmuutoksen vaikutukset huomioi- daan sekä kansallisesti että alueilla	Luonnon monimuotoi- suuden köyhtyminen py- sähtyy	Ilmastovaikutusten arvi- ointi otetaan osaksi aluekehittämistä
<i>Talous, elin- keinot ja aluerakenne</i>	+/-	+	+/-	- / +
<i>Ihmiset ja yhteisöt</i>	+	++	++	+
<i>Ympäristö ja luonnon- varat</i>	+	++	++	++

Kestävä yhdys- kuntakehitys ja toimivat yhteydet	Monikeskuksinen aluerakenne vahvis- tuu ja saavutetta- vuus paranee	Kasvuvyöhykkeet ke- hittyvät	Viestintäyhteydet para- nevät	Kaupungit ja alueet ke- hittyvät kestävästi	Kaupunkien, maaseutu- jen ja saariston vuoro- vaikutus vahvistuu
<i>Talous, elinkeinot ja aluerakenne</i>	++	++	++	+	+
<i>Ihmiset ja yhteisöt</i>	++	++	++	++	++
<i>Ympäristö ja luonnon- varat</i>	+	+	+	++	+

Painopiste: Elinkeinoelämä ja TKI-toiminta	Innovaatioekosys- teemit ja keskitty- mät vahvistuvat	Yrityspalvelut muo- dostavat saumatto- man kokonaisuuden	Digitalisaatio ja luova osaaminen uudistavat elinkeinoja	Energia-, ilmasto- ja ympäristöpoli- tiikka luo uutta lii- ketoimintaa
<i>Talous, elinkeinot ja aluerakenne</i>	++	++	++	++
<i>Ihmiset ja yhteisöt</i>	+/-	+	+/-	+
<i>Ympäristö ja luonnon- varat</i>	+/-	0	+	+

**Painopiste:
Osaaminen ja si-
vistys**
Työllisyysaste nou-
see kaikilla alueillaOsaavan työvoiman
saatavuus turvataanSivistys ja osaaminen
luovat perustaa hyvin-
voinnille ja kestävälle ke-
hitykselleKorkeakoulujen alueelli-
nen saavutettavuus pa-
raneeSuomeen houkutellaan
ulkomaalaisia osaajia

<i>Talous, elin- keinot ja aluerakenne</i>	++	++	++	++	++
<i>Ihmiset ja yhteisöt</i>	++	++	++	++	++
<i>Ympäristö ja luonnon- varat</i>	0	0	+	+	0

**Osallisuus ja eriar-
voistumisen eh-
käisy**
Monialainen yhteis-
työ vähentää eriar-
voistumistaTunnistetaan
muutostekijöiden
eriarvoistava vaikutus
ja puututaan niihinKumppanuus julkisen ja
muiden sektoreiden vä-
lillä vahvistuuEdistetään eri väestöryh-
mien osallisuuttaEdistetään varhaista
puuttumista ja hyviä vä-
estösuhteitaLuodaan kestävää hyvin-
vointia kulttuuripalve-
luita vahvistamalla

<i>Talous, elinkeinot ja aluerakenne</i>	+	+/-	+	+	+	+
<i>Ihmiset ja yhteisöt</i>	++	++	++	++	++	++
<i>Ympäristö ja luonnon- varat</i>	0	+	0	0	0	0

**Aluekehittämisen toi-
mintamalli**
Tietopohjan vahvis-
taminenVuorovaikutus ja
kumppanuus

<i>Aluekehittämisen vai- kuttavuus</i>	+	++
--	---	----

Saavutettavuuden varmistamiseksi vaikutusten arviointitaulukon tulokset on kirjattu myös sanallisesti.

1. Ilmastonmuutoksen hillintä ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen

Painopisteessä käsiteltäviä asioita ovat ilmastonmuutoksen hillintään vaikuttavien aluekehittämistoimien vahvistaminen, ilmastonmuutoksen vaikutusten huomioiminen kansallisesti ja alueellisesti, luonnon monimuotoisuuden köyhtymisen pysäyttäminen ja ilmastovaikutusten arvioinnin ottaminen osaksi aluekehittämistä. Painopisteen keskeisenä tavoitteena on uusien, kestävän kehityksen mukaisten toimintamallien ottaminen käyttöön.

Pääasialliset vaikutukset kohdistuvat ympäristöön ja luonnonvaroihin, ja ovat myönteisiä. Vaikutukset ihmisiin ja yhteisöihin ovat joko melko tai hyvin myönteisiä. Sen sijaan vaikutukset talouteen, elinkeinoihin ja aluerakenteeseen voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä.

2. Kestävä yhdyskuntakehitys ja toimivat yhteydet

Painopisteessä käsiteltäviä asioita ovat monikeskuksisen aluerakenteen vahvistuminen ja saavutettavuuden parantuminen, kasvuvyöhykkeiden kehittyminen, viestintäyhteyksien paraneminen, kaupunkien ja alueiden kestävä kehittyminen sekä kaupunkien, maaseutujen ja saariston vuorovaikutuksen vahvistuminen. Painopisteen keskeisenä tavoitteena on kestävän alue- ja yhdyskuntakehityksen tukeminen.

Kaikki ympäristövaikutukset ovat tässä painopisteessä joko melko tai hyvin myönteisiä. Aluerakenteen vahvistuminen ja saavutettavuuden parantuminen vaikuttavat myönteisesti ihmisten elinoloihin ja terveyteen. Viestintäyhteyksien kehittäminen mahdollistaa asioiden hoitamista sähköisesti, mikä vähentää liikkumisen tarvetta. Valtakunnallisen liikennejärjestelmäsuunnitelman valmistelussa huomioidaan eri liikkumismuodot, mikä vahvistaa kokonaisvaltaista suunnitelmallisuutta liikkumisen järjestämisessä.

3. Uudistuva elinkeinoelämä ja TKI-toiminnan vauhdittaminen

Painopisteessä käsiteltäviä asioita ovat elinkeinoelämän uudistuminen ja kestävä kasvu, ekosysteemipohjainen TKI-toiminta ja yhteistyöhön kannustavat toimintamallit, yrittäjyyden edistäminen, kansainväliset osajat ja julkiset hankinnat. Painopisteen keskeisenä tavoitteena on erilaisten alueiden voimavarojen saaminen käyttöön.

Pääasialliset vaikutukset kohdistuvat talouteen ja elinkeinoihin, mutta myös työllisyyteen. Talouskasvun vaikutukset ympäristöön ja luonnonvaroihin voivat olla sekä myönteisiä että kielteisiä. Ilmasto-, energia- ja ympäristöpolitiikalla voidaan vaikuttaa myönteisesti ympäristön kehitykseen ja avata myös uusia innovaatioiden perustuvan liiketoiminnan mahdollisuuksia. Kestävän kasvun tavoitteena on minimoida ympäristöön kohdistuvia negatiivisia vaikutuksia. Elinkeinoelämän uudistuminen digitalisaatiota ja muuta aineetonta arvonluontia vahvistaen voi vähentää elinkeinotoiminnan haitallisia ympäristövaikutuksia. Yrityspalveluilla tuetaan yritysten kasvua ja uudistumista, mutta myös ihmisten jatkuvaa oppimista.

4. Osaaminen ja sivistys aluekehityksen voimavarana

Painopisteessä käsiteltäviä asioita ovat työllisyysasteen nosto, osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen, sivistyksen ja osaamisen merkitys hyvinvoinnille ja kestäväälle kehitykselle, korkeakoulujen alueellisen saavutettavuuden paraneminen sekä ulkomaalaisten osaajien houkutteleminen Suomeen. Painopisteen keskeisenä tavoitteena on työllisyysasteen nostaminen ja koulutus- ja osaamistason nostaminen.

Pääasialliset vaikutukset kohdistuvat ihmisiin ja yhteisöihin sekä talouteen ja elinkeinoihin, näissä vaikutukset ovat hyvin myönteisiä. Vaikutukset ympäristöön ja luonnonvaroihin ovat sivistyksen ja osaamisen sekä

korkeakoulujen alueellisen saavutettavuuden osalta melko myönteisiä, muiden näkökohtien osalta ympäristövaikutuksia ei arvioida olevan.

5. Osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä eriarvoistumisen ehkäisy

Painopisteessä käsiteltäviä asioita ovat eriarvoistumisen vähentäminen monialaisen yhteistyön avulla, muutostekijöiden eriarvoistavan vaikutuksen tunnistaminen ja niihin puuttuminen, julkisen ja muiden sektoreiden välisen kumppanuuden vahvistuminen, eri väestöryhmien osallisuuden edistäminen, varhaisen puuttumisen ja hyvien väestösuhteiden edistäminen sekä kestävästi hyvinvoinnin luominen kulttuuripalveluita vahvistamalla. Painopisteen keskeisenä tavoitteena on hyvän elämän edellytysten varmistaminen.

Pääasialliset vaikutukset kohdistuvat ihmisiin ja yhteisöihin, ja niiden arvioidaan olevan hyvin myönteisiä. Talouteen, elinkeinoihin ja aluerakenteeseen kohdistuvien ympäristövaikutusten arvioidaan olevan melko myönteisiä. Ympäristöön ja luonnonvaroihin kohdistuvia ympäristövaikutuksia ei arvioida olevan muuten kuin melko myönteisinä muutostekijöiden eriarvoistavan vaikutuksen tunnistamisessa ja niihin puuttumisessa.

6. Aluekehittämisen toimintamalli

Aluekehittämisen toimintamallin uudistamisen tavoitteena on systemaattisuuden ja vaikuttavuuden vahvistaminen. Poikkihallinnollinen toimintamalli vahvistaa valtion ja maakuntien välistä vuorovaikutusta ja kumppanuutta ja yhteistä tietopohjaa. Tässä arvioinnissa toimintamallia arvioidaan sen vaikuttavuuden kautta. Vuorovaikutuksen ja kumppanuuden osalta vaikuttavuuden arvioidaan olevan hyvin myönteistä, tietopohjan vahvistamisen osalta melko myönteistä.